

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

NIEUWSBRIEF LIBELLENVERENIGING VLAANDEREN

10 december 2009

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

- p/a Geert De Knijf,
Matrouwstraat 10
9661 Brakel
België
- E-mail:
geert.deknijf@inbo.be
- Website:
www.odonata.be
- libellenforum:
www.odonata.be/divan

In dit nummer:

EDITO	1
EERSTE WAARNEMING VAN EIAFZETTING BIJ ZUIDELIJKE KEIZERLIBEL IN VLAANDEREN	2
WAARNEMING VAN ZADELLIBEL IN CENTRUM BRUSSEL	4
ONTDEKKING VAN EEN POPULATIE TANGPANT- SERJUFFER OP DE GRENS TUSSEN WEST- EN OOST-VLAANDEREN	7
EXCURSIEVERSLAGEN	11
VERENIGINGSNIEUWS	16
SPROKKELS	19

Beste lezer,

Deze nieuwsbrief bereikt jullie nog net bij het afsluiten van onze derde werkjaar. Het is weer een heel gevarieerd nummer geworden, met bijdragen over het opduiken van enkele zeldzame soorten, zowel regionaal als voor België, een ganse reeks excursieverslagen en ook een verslag van onze Algemene vergadering van mei en het bijhorende jaarverslag van onze vereniging.

Ter kennismaking hebben jullie deze zomer en exemplaar gekregen van 'ons' tijdschrift Brachytron dat een actualisatie betrof van de verspreiding van libellen in Nederland van de periode 1997-2007. Hopelijk hebben jullie dit geapprecieerd! Op dit moment wordt de laatste hand gelegd aan het tweede nummer van 2009. Dit is een speciaal nummer met enkel bijdragen erin die gepresenteerd werden op een regionaal Nederlands-Duits Libellensymposium in september 2003. Dit zou in jullie bus moeten liggen in de tweede helft van januari. Het eerste echt gemeenschappelijk nummer, met bijdragen over Vlaanderen en België kunnen jullie dan verwachten in de loop van de maand maart.

Het einde van het jaar is ook weer de periode om je in orde te stellen met al je bijdragen. Ook wij willen je vragen om jouw lidgeld van 20 euro (of 25 euro indien je ook de Nederlandse libellennieuwsbrief wilt ontvangen) te hernieuwen. Voor het gemak voegen we hier een overschrijvingsformulier bij.

Voor 2010 hopen we jullie weer een goed gevulde en gevarieerde excursiekalender te kunnen aanbieden. Die kalender zal normaal in de loop van januari op onze website (www.odonata.be) te vinden zijn. Volgende jaar zijn terug een aantal libellenstudiedagen gepland in Europa: sommige ver weg zoals het eerste Europees Libellensymposium in Portugal, anderen dicht bij ons zoals het Frans colloquium (26-28 juni) in Charleville-Mezières net over de grens in de Franse Ardennen of de Nederlandse libellendag (13 maart). Meer informatie hieromtrent is te vinden op onze website. Maar eerst zijn er nog de bijeenkomsten van de verschillende KONA's de komende maanden. Hopelijk zien we jullie zowel op onze excursies als op één van deze bijeenkomsten.

Een voorspoedig 2010 gewenst vanwege het bestuur!

Geert De Knijf

Lid worden kan door overschrijving van
- **20 euro**, met vermelding "gewoon lid"
- **13 euro** voor jonger dan 25 jaar met
vermelding "jeugd lid + geboortedatum)
- **30 euro** met vermelding "gewoon lid + atlas"
op rekening **523-0802436-30** van
Libellenvereniging Vlaanderen vzw.

Werkten mee aan dit nummer (in willekeurige volgorde): Jef Sas, Marc Tailly, Jan Versighel, Geert De Knijf, Henk Wallaey, Leen Demarez, Peter Van der Schoot, Jorg Lambrechts, Anny Anselin.

Eerste waarneming van eiafzetting bij Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) in Vlaanderen, Het Vinne 30 juli 2008

Leen Demarez - Ooststraat 2, 8890 Moorslede - leendemarez@telenet.be

Summary. First observation of ovipositing *Anax parthenope* in Flanders. Although in Flanders *Anax parthenope* has been observed quite a few times during the last years,, and populations being suspected, real reproduction had not yet been proven. The author describes an observation of a pair ovipositing in tandem at the nature reserve Het Vinne in Zoutleeuw.

Als je wat ouder wordt en je gehoor vermindert, zijn zangvogels al wat minder je ding. Daarom wilde ik terug naar mijn oude liefde: libellen waar ik als kind zo door gefascineerd was dat ik dan zelfs met mijn eerste zakgeld een netje en de boekjes van de Jeugdbond kocht.

Vorig jaar besloten Marc Becuwe en ikzelf dus, dat het tijd werd voor meer serieus werk. We schaften wat recente libellenlectuur aan (stofte de oude boekjes af), zochten op het net naar interessante excursiegebieden (vonden de nieuwsbrieven van de LVV) en besloten dat het Vinne (Zoutleeuw - Brabant) ons misschien wel wat kon opleveren.

Het was libellenweer, gelaarsd, gespoord (ttz. gewapend met 'de boekjes', loepje en verrekijker, maar zonder fototoestel), met open oog en eveneens open netten gingen we op pad. Ons soortenlijstje was - voor beginners dan toch - niet slecht, dat vonden we zelf.

We determineerden met zekerheid de volgende soorten: Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*), Lantaarntje (*Ischnura elegans*), Kleine roodoogjuffer (*Phyrrhosoma nymphula*) op blaasjeskruid (*Utricularia spec.*), Grote keizerlibel (*Anax imperator*), Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*), Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*), Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*), deze soort was echt opvallend aanwezig, Bloedrode heidelibel (*Sympetrum sanguineum*) en Bruinrode heidelibel (*Sympetrum striolatum*) die op het menu van een spin stond en al deerlijk was toegetakeld.

Deze waarnemingen waren gedoemd om voor eeuwig in de duisternis van oude excursieboekjes te verdwijnen, ware het niet dat ik in de eerste nieuwsbrief van de LVV die dit jaar in mijn mailbox belandde het volgende las:

Foto 1: Het Vinne, zicht uit de observatietoren. Allicht prima habitat voor de Zuidelijke keizerlibel.
Foto Marc Tailly

Foto 2: Vrouwtje Zuidelijke keizerlibel.
Andalusië.
Foto Marc Tailly

“Zuidelijke keizerlibel - *Anax parthenope*: Met vier waarnemingen in 2007 en twee in 2008 (allen aan de westkust, waarvan vier aan de Markeyputten) volgt deze soort de trend van een sterk toenemend aantal waarnemingen in de lage landen. Voortplanting werd in Vlaanderen -in tegenstelling tot Wallonië- nog nooit vastgesteld.”

In Het Vinne vlogen er op 30/07/2008 relatief veel Zuidelijke keizerlibellen (*Anax parthenope*), maar de Grote keizerlibel (*Anax imperator*) was er wel overduidelijk in de meerderheid.

Omdat ik vroeger de Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) nooit had gezien, probeerden we om deze soort toch wat aandachtiger te bekijken. We installeerden ons in de kijkhut (tegenover de uitkijktoren) en genoten van al wat vloog en kwam uitrusten. Plots kwam een paartje Zuidelijke keizerlibellen (*Anax parthenope*) in copula voor onze neus vliegen en begon met afzetten van eitjes op drijvende bladeren van Grote lisdodde (*Typha latifolia*). Het koppel werd daarbij voortdurend aangevallen door Grote keizerlibel (*Anax imperator*) maar bleef volhouden. We hebben minutenlang van dit spektakel kunnen genieten.

Dat Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) een poging doet om zich in Vlaanderen voort te planten is hiermee duidelijk (dat ze dit ook succesvol doet, nog niet). De normen van de LVV eisen waarneming van volwassen larven, exuvia of jong uitgeslopen dieren vooraleer van een soort wordt gezegd dat ze zich voortplant.

Ik ben benieuwd wanneer Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) zich definitief als Vlaming laat registreren.

NVDR

Bovengenoemde observatie van voorplantingsgedrag bij Zuidelijke keizerlibel blijft nog steeds de enige gepubliceerde voor Vlaanderen, ook al is het vermoeden erg groot dat de soort zich wel degelijk reeds gevestigd heeft. Er zijn gedurende de laatste jaren zeer frekwent en verspreid vondsten.

In Het Vinne werd deze *Anax* in 2009 reeds op 24 mei gezien, maar dit kan natuurlijk ook een zwerver geweest zijn in het zog van de massale Distelvlindertrek van dat ogenblik.
(info Jorg Lambrechts)

Waarneming van de Zadellibel (*Anax ephippiger*) in centrum Brussel (België)

Geert De Knijf - Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), Kliniekstraat 25, 1070 Brussel - Geert.deknijf@inbo.be

Summary: Recent observation of *Anax ephippiger* in the city centre of Brussels

(Belgium). At lunchtime of the 9th of May an adult male of *Anax ephippiger* was seen flying 1 meter above the buildings of INBO (15 meter above ground level) in Brussels. It came straight from the south and continued flying northwards at the same altitude. This illustrates the inconspicuous movements and migration of *Anax ephippiger* and the difficulties to detect the species outside its reproduction sites. A short overview of all observations from Belgium (4 published and 1 unpublished) are given. We further discuss the probability when to detect this species in Belgium and it's possible origins.

De Zadellibel (*Anax ephippiger*) is een heel zeldzame soort in België en is hier enkel bekend als zwerver. De soort is typisch voor warme aride tot semi-aride gebieden en plant zich bij voorkeur voor in plassen, ook brakwater, die een deel van het jaar droogvallen. Sommige plassen bevatten slechts water gedurende een paar maanden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat populaties van de Zadellibel vooral te vinden zijn in Afrika ten zuiden van de Sahara, het Arabisch Schiereiland en het Midden-Oosten tot Pakistan en India. Waarnemingen van zwervende dieren zijn bekend van de meeste Europese landen. Populaties in Europa komen hoofdzakelijk voor in het Mediterrane gebied, zoals in Griekenland, Cyprus, Kroatië en diverse eilanden in de Middellandse Zee (Boudot et al. 2009).

In de Belgische atlas zijn er drie waarnemingen gedocumenteerd voor België (De Knijf et al. 2006). De eerste melding voor België dateert van 4 juni 1874 toen een wijfje door een medewerker van het Museum voor Natuurwetenschappen (nu KBIN) in de straten van Brussel werd gevangen en verzameld (zie Dumont 1994). De volgende waarneming, uit augustus 1958, is afkomstig van Genk toen er een adult exemplaar werd waargenomen door de ornitholoog A. Rappe. In 1998 werd er door Hans Matheve een adult mannetje gezien op 1 mei te Geel. Sinds de publicatie van de atlas werd de Zadellibel ook nog vermeld door Vercruyse et al. (2009) in hun overzicht van de libellenwaarnemingen aan de kust. Op de late ochtend van 19 juni 2007 namen zij namelijk een exemplaar gedurende 10 minuten waar in de Cabourduinen te Adinkerke. Verder is er nog een niet gepubliceerde waarneming bekend van de Damvallei bij Gent. Op 1 mei 2005 werd er daar een mannetje waargenomen door Ward Vercruyse (mededeling). Tot op heden werd de soort nog niet waargenomen in Wallonië.

Foto 1 Zadellibel, *Anax ephippiger* - Sicilië
Foto Geert De Knijf

Op 9 mei 2008 zag ik boven het dak van het INBO (Kliniekstraat te Anderlecht - Brussel) rond 12.30 een adult mannetje van de Zadellibel op zo'n 15 meter hoog pal noordwaarts vliegen. Zelf bevond ik mij toen op het dak. De Zadellibel kwam uit het zuiden en vloog op 3 à 4 meter van mij voorbij op zo een meter hoogte. Het felblauwe zadel viel dadelijk op en bij het voorbijvliegen was ook de geelbruine zandige kleur van het achterlijf en het borststuk duidelijk te zien. Het dier bleef voor zover ik kon zien verder vliegen op deze hoogte, ook al waren verschillende gebouwen in de omgeving een stuk lager. Het kan best zijn dat het dier de ganse Brussels agglomeratie op dergelijke hoogte overvloog of dat er verschillende Zadellibellen die dag over een breder front aan het doortrekken waren. Dit illustreert hoe klein de kans is om zwervende libellen die op deze hoogte vliegen waar te nemen.

In dezelfde periode werd er in de Franse Regio Charente-Maritime door Philippe Jourde ook verschillende exemplaren gezien (schr. med. Frans libellenforum). Tevens vermeldt hij dat twee weken voordien (eind april 2008) er duizenden exemplaren uitslopen in de Spaanse provincie Navarra. Het lijkt dus niet onwaarschijnlijk dat een deel van deze dieren noordwaarts vloog en zo België heeft weten te bereiken.

Zadellibellen hebben een heel snelle larvale ontwikkeling van 3 maanden alvorens uit te sluipen. Die snelle ontwikkeling is noodzakelijk om zich te kunnen voortplanten in plassen in semi-aride gebieden die slechts gedurende een paar weken water bevatten. Volgens Dumont (1994) zijn er drie perioden van verhoogde waarnemingsprobabiliteit in West-Europa: december - februari (rechtstreekse immigratie van dieren via de Atlantische oceaan), april - mei (trekkers die via de Middellandse Zee zijn gekomen), en augustus (tweede generatie die zich in Europa heeft voortgeplant in het voorjaar, en waarbij de eitjes zijn afgelegd door trekkende dieren uit Afrika). Zowel onze waarneming uit Brussel van 2008 als die van Hans Matheve uit Geel van 1998 en die van Ward Vercruyssen van 1 mei 2005 uit de Damvallei komen dus *sensu* Dumont (1994) overeen met trekkende dieren die over de Middellandse Zee zijn gevlogen. Een andere mogelijkheid is dat de laatste 20 jaar de Zadellibel zich dankzij klimaatsveranderingen (warmer en droger weer) heeft weten te vestigen in het Middellandse Zeegebied en dat er daar nu al verschillende permanente al dan niet grote populaties aanwezig zijn. Het massaal en gelijktijdig uitsluipen van dieren, zoals waargenomen door Jourde in de Spaanse Navarra, kan dan aanleiding geven tot het optreden van trek waarbij Zadellibellen noordwaarts beginnen te vliegen en zo hier geraken. Augustus- en najaarswaarnemingen uit België kunnen op hun beurt best afkomstig zijn van tijdelijke populaties in het Middellandse Zeegebied, waarbij de ouders uit Afrika afkomstig zijn en hun nakomelingen hetzelfde jaar nog, verder noordwaarts kunnen migreren.

Het blijft dus uitkijken geblazen naar deze van oorsprong Afrikaanse libel in België. Buiten deze hoger vermelde maanden waar de trefkans groter is om de Zadellibel waar te nemen, zou het best mogelijk zijn dat de soort hier elke maand van het jaar kan worden waargenomen, waarbij de dieren dan ook afkomstig kunnen zijn van populaties in het Middellandse zeegebied. De waarneming uit het centrum van Brussel bewijst dat de soort ook ver weg van water kan worden waargenomen. Uitkijken blijft dus de boodschap.

In ieder geval was het een zeer aangename verrassing om een Zadellibel in hartje Brussel te zien voorbijvliegen terwijl ik mijn broodje aan het opeten was.

Referenties

Boudot J.-P., Kalkman V. J., Azpilicueta Amorin M., Bogdanovic T., Cordero Rivera A., Degabriele G., Dommanget J.-L., Ferreira S., Garrigos B., Jovic M., Kotarac M., Lopau W., Marinov M., Mihokovic N., Riservato E., Samraoui B. & Schneider W. 2009. Atlas of the Odonata of the Mediterranean and North Africa. *Libellula*, Supplement 9: 1-256.

De Knijf G., Anselin A., Goffart P. & Tailly M. (eds.) 2006. De libellen (Odonata) van België: verspreiding - evolutie - habitats. Libellenwerkgroep Gomphus ism Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek,

Ontmoetingsdag ANKONA op zaterdag 13 februari 2010

Naar goede gewoonte wordt jaarlijks de ANKONA-ontmoetingsdag georganiseerd op de tweede zaterdag van februari. Deze dag is het uitgelezen moment om collega-natuurliehebbers te ontmoeten en nieuwtjes uit te wisselen. De 13de editie heeft plaats op zaterdag 13 februari op de UA-Campus Groenenborger (Antwerpen) en start om 9u30. Omdat deze editie wordt georganiseerd i.s.m. het departement Biologie van de Universiteit Antwerpen (UA), was het logisch 'Wetenschappelijk onderzoek en soortenbescherming' als centraal thema te kiezen. Bovendien zal volgend jaar de Europese 'Countdown 2010'-actie wereldwijd in de kijker staan.

Het programma ziet er alvast veel belovend uit (zie website) en klassiek hebben in de voormiddag workshops plaats en in de namiddag worden de lezingen in plenum georganiseerd. We maken ook gebruik van de 'bioruimte' (microscopiezaal) zodat we praktische workshops kunnen organiseren. Uiteraard zullen er lezingen zijn over recente wetenschappelijke onderzoeken van UA, het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO), ... o.a. over de rivierdonderpad, over de relatie tussen vegetatie en hydrologie en over verschillende begrazingstechnieken. Ook zal een workshop aan recente vogeltellingen en -acties worden gewijd. In de namiddag zullen vrijwilligers het hebben over vleermuizen, de brede orchis ... en natuurlijk is er nog de 'korte berichten'-rubriek waarbij iedere organisatie of vrijwilliger een item kort kan komen toelichten dat verband houdt met natuurstudie. Gedurende de dag kan je info- en boekenstands van diverse (natuur-)verenigingen bezoeken.

Deelname is gratis, maar vooraf inschrijven is verplicht en kan t.e.m. 6 februari 2010, inschrijven doe je bij voorkeur via het elektronisch inschrijvingsformulier.

Info: www.ankona.be (rubriek 'ontmoetingsdagen' en 'kalender')

Contactpersoon: Koen Cuypers, ankona@admin.provant.be ; tel. 03 240 59 88

Les Rencontres Odonatologiques 2010 - SFO

Van zaterdag 26 tot en met maandag 28 juni in de regio Champagne-Ardennes

Onze Franse libellencollega's van de SFO (Société française d'Odonatologie) organiseren volgend jaar opnieuw hun 5-jaarlijkse bijeenkomst. Deze gaat door op enkele kilometers van de Belgische grens in de omgeving van Charleville-Mezières (regio Champagne - Ardenne). De zaterdag en de zondag worden voorbehouden voor presentaties van voordrachten en posters. Op maandag is er een excursie gepland naar enkele interessante libellengebieden in de regio. Buiten het officiële programma is er ook voldoende tijd voorzien om kennis te maken met onze Franse vrienden, waaronder wellicht heel wat deelnemers uit het noorden van Frankrijk, de verschillende stands te bezoeken Het programma zal in de loop van maart volgend jaar worden bekend gemaakt. Indien je iets wilt presenteren dan kan je dit melden via info@libellules.org . Reserveer deze datum nu alvast in jouw agenda.

website: www.libellules.org

Ontdekking van een populatie Tangpantserjuffer (*Lestes dryas*) op de grens tussen West- en Oost-Vlaanderen

Jan Versigghel, Gouvernmentstraat 34, 9880 Aaler. jan.versigghel@skynet.be

Summary. Discovery of a population of *Lestes dryas* on the border of West- and East-Flanders. In the summer of 2009 a population of this rare damselfly was discovered in Wingene (on the border the provinces of East- and West-Flanders. The spot is situated in woodland, but parts have been cleared and ponds digged as part of a Life project. The area - as the nearby "Gulke Putten" nature reserve - holds quite a number of typical species from the Campine region. As the species is very rare, except in parts of the eastern half of Flanders (Antwerp and Limburg Campine), it seems that she is capable of colonising rather far away regions given a suitable habitat.

In 2009 werden in sommige natuurgebieden in de Vlaamse zandstreek enkele bijzondere libellensoorten vastgesteld. Eén van de onderzochte gebieden, nl. de Predikherenbossen te Wingene bleek een stevige populatie Tangpantserjuffers (*Lestes dryas*) te herbergen.

Situering

De Predikherenbossen beslaan zo'n 30 ha en liggen voor het grootste deel op het grondgebied Wingene. Ze palen aan het bekende natuurreserveaat "De Gulke Putten" dat 104 ha groot is. Dit oorspronkelijk heidegebied bestaat uit venige poelen, heiderelicten, heischraal grasland en weilanden. De aanpalende Predikherenbossen bestaan uit bos, waarvan enkele percelen gekapt en geplagd zijn. Ook zijn er zowat twee jaar geleden een drietal vennen uitgegraven. Al deze maatregelen maken deel uit van het Life+ project Vlaams Veldgebied. Het ganse gebied is vooral bekend om zijn Kemense soorten. Naast talrijke paddestoelen (o.a. verschillende soorten wasplaten of hygrocybe), vogels (Boompieper, Wespendif...) en zoogdieren herbergt het gebied enkele bijzondere insecten. Van het Groentje (*Callophrys rubi*) is dit de enige vindplaats in Oost- en West-Vlaanderen, de Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*) komt nog op één andere plaats voor, namelijk het Drongengoed te Ursel. Van sprinkhanen vond ik in het nieuw beheerde gebied o.a. Gouden sprinkhaan (*Chrysochraon dispar*) en

Foto 1. Predikherenbossen, recent uitgegraven waar Tangpantserjuffer gevonden werd.

foto Jan Versigghel

Zanddoortje (*Tetrix ceperoi*) terug. Enkele zeldzame zweefvliegen zoals het Zwartpootgitje (*Cheilosia nigripes*) en het Heidegitje (*Cheilosia longula*) horen eerder thuis in de veengebieden van de hoge Ardennen dan bij ons. De héél zeldzame Kamperfoeliebladwesp (*Abia fasciata*) heb ik eveneens gevonden. Ook leuk was de waarneming deze zomer van een Keizersmantel (*Argynnis paphia*). Het gebied herbergt ook een goeie verzameling roofvliegen (*Asilidae*), graafwespen (*Sphecidae*) en spinnendoders (*Pompilidae*) en natuurlijk een rijke libellenfauna.

Soorten libellen aanwezig in het gebied

De interessantste poel heeft een rijke oevervegetatie, die oploopt van kleinere zeggensoorten en russen die in het water groeien tot een brede oeverzone met vooral pitrus. Verder weg krijgen we een eerder kale bosbodem te zien met pijpenstrootje, struikheide en bramen. De open plek is omrand met gemengd bos. Deze situatie zorgt voor een typisch microklimaat waardoor reeds in het voorjaar een hele reeks libellen aan hun trekken komen. Goeie populaties van Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*), Platbuik (*Libellula depressa*), Viervlek (*Libellula quadrimaculata*), Lantaarntje (*Ischnura elegans*) en Gewone oeverlibel (*Orthemtrum cancellatum*) bevinden zich naast kleinere kwetsbare populaties van Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*) en Grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*). Ook bijzondere zuiderse soorten zoals Zwervende pantserjuffer (*Lestes barbarus*) en Zwervende heidelibel (*Sympetrum fonscolombii*) werden vastgesteld. Tijdens de zomer droogde de poel verder uit, wat populaties van Bruinrode heidelibel (*Sympetrum striolatum*) en Bloedrode heidelibellen (*Sympetrum sanguineum*) in de hand werkte. Gewone pantserjuffer (*Lestes sponsa*) komt in klein aantal tussen mei en augustus voor. Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*) is goed vertegenwoordigd van mei tot eind juni. Grote keizerlibel (*Anax imperator*), Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) en Paardenbijter (*Aeshna mixta*) zijn alomtegenwoordig, die twee laatste vooral naar het einde van de zomer toe. Verder zijn nog kleine populaties aanwezig van Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*), Kleine roodoogjuffer (*Erythromma viridulum*) en Steenrode heidelibel (*Sympetrum vulgatum*). Voorts werd in augustus 2009 door Marnix Van Moerkerke en Ivan Hoste een Koraaljuffer (*Ceriagrion tenellum*) gevonden. Van deze soort werden ook elders nog exemplaren gezien, zoals verder in de tekst beschreven. Alle 21 soorten werden aangetroffen rond de centrale poel. De twee andere poelen, die reeds vroeger op het jaar droog stonden waren minder soortenrijk.

Ontdekking van een populatie Tangpantserjuffers (*Lestes dryas*)

Toen ik in de laatste week van juni tijdens een excursie in het gebied enkele “verdachte” pantserjuffers tegenkwam, besloot ik deze op foto te zetten voor verdere determinatie. Ik had op dat moment geen loupe bij me om de details in de hand te onderzoeken, maar met enkele macro-opnamen kon ik later op het p.c.-scherm verder werken dacht ik. Aangezien we al enkele weken gewone pantserjuffers zagen in het gebied, en die soort wel op meerdere plaatsen voorkwam in de streek, verwachtte ik niet direct om Tangpantserjuffer tegen te komen. De verpreiding van die laatste is beperkt tot een 20-tal locaties in de Antwerpse en vooral in de Limburgse kempen, en zeer lokaal op enkele locaties in de Ardennen. Er was in 2008 één gegeven van een exemplaar in het centrum van Gent (waarnemer Dimitry De Wilde), en uit het verleden bestaan enkele gegevens uit Vlaams-Brabant. Thuis gekomen liet ik echter na om de foto's nader te bekijken. Toen echter Henk Wallays, die op 28 juni ook foto's genomen had van enkele dieren, me melde dat zijn foto's als Tangpantserjuffer gedetermineerd waren, keek ook ik mijn foto's na, en inderdaad, ik had zonder het goed te beseffen een Tangpantserjuffer in mijn handen gehad. Toen ben ik zo gauw ik kon naar het gebied getrokken om de grootte van de populatie in kaart te brengen. Uiteindelijk bleek het om een vrij grote populatie te gaan. Op een bepaald moment midden juni telde ik niet minder dan 33 exemplaren, waaronder 4 vrouwtjes. Vanaf eind juli werden bijna uitsluitend tandems en eiafzettende exemplaren waargenomen. Ondertussen droogde de poel verder uit, waardoor een aanzienlijke oeverzone ontstond, de om-

Foto 2. Tangpantserjuffer mannetje - achterlijf. Predikheerenbossen
28/06/2009.

foto Henk Wallaey

Foto 3. Tangpantserjuffer (*Lestes dryas*) in de Predikherenbossen - 28/06/2009

foto Henk Wallaeyns

ringende pitrusgordel werd benut om uit te kleuren en tandems te vormen. Ook in de verdere omgeving en aan de tweede, ondertussen volledig droge poel werden exemplaren gevonden. In totaal werden tussen 28 juni en 29 augustus 2009 met zekerheid 113 Tangpantserjuffers geteld.

Oorsprong van de populatie

Aangezien we het gebied dit jaar voor het eerst onderzochten, hebben we geen informatie over de voorgaande jaren. Mogelijk zal de soort er reeds het vorige jaar aanwezig geweest zijn, maar de poelen zelf zijn slechts enkele jaren oud dus moeten ze de plek op een tijdspanne van maximaal 2 jaar gekoloniseerd hebben. Anderzijds is het ook mogelijk dat er zich een relictpopulatie ergens anders in het gebied van de Gulke putten of in een bosven in de buurt bevond van waaruit het gebied verder gekoloniseerd is. De Gulke putten worden echter al jaren zeer frequent onderzocht op allerlei organismen, het is dan ook weinig waarschijnlijk dat een soort als Tangpantserjuffer over het hoofd gezien zou zijn. De soort staat niet bekend om zijn zwerflust, maar het exemplaar uit Gent maakt het plausibel dat deze soort ook in staat is om geschikte gebieden op grote afstand vlug te koloniseren.

Toekomst

De soort heeft in Europa vooral een noord tot noordoostelijke verspreiding, en is zeldzaam in het zuiden, waar ze vooral in berggebieden voorkomt. Er is overal een afname geconstateerd en ze staat dan ook in verschillende landen op de rode lijst. Ook in Vlaanderen staat ze als “kwetsbaar” gecatalogeerd. De ontdekking van een populatie in West-Vlaanderen hoeft dus niet meteen te betekenen dat ze het in ons land nu echt beter zou doen. Waarschijnlijk heeft het eerder te maken met het beter onderzoeken van geschikte biotopen, en zullen er in de toekomst nog meer populaties ontdekt worden. Het is echter wel een bewijs dat het creëren van geschikte biotopen van belang kan zijn voor het in stand houden van kwetsbare soorten libellen. Het verbinden van goeie gebieden zou zeldzame soorten de kans kunnen geven om hun populaties te versterken en uit te breiden. In de directe omgeving liggen nog enkele goeie biotopen, met kansen voor libellen mits er vennen gegraven of poelen onderhouden worden.

Enkele andere ontdekkingen in andere gebieden

Naast de ontdekking van Tangpantserjuffer in de Predikherenbossen zijn in de Vlaamse zandstreek op de grens van Oost en West-Vlaanderen nog enkele markante soorten

opgedoken de laatste jaren. Eerst en vooral is er de ontdekking van de reeds eerder vermelde Koraaljuffer (*Ceriagrion tenellum*). In 2008 was er een waarneming van deze soort aan de Eendepuuten in het Bulskampveld te Beernem. In 2009 dook deze soort terug op in het Maldegemveld te Ursel. Daar werden verschillende exemplaren waargenomen gedurende een week, en is ook een copula gevonden. Hopelijk kan de soort er zich vestigen. Ook werd tijdens de maand augustus de soort gezien aan het ven in de Predikherenbossen. Ook de koraaljuffer is buiten de kempen zéér zeldzaam, en behoort in Vlaanderen tot de categorie “zeldzaam”.

Opmerkelijk was ook de waarneming van een mannetje Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*) aan het ven van het Maldegemveld. Deze soort is er in het jaar 2005 voor het eerst waargenomen. Het betrof toen 3 verschillende exemplaren (vastgesteld op basis van tijdstip van waarnemen in combinatie van uitkleuring). Onze hoop dat er zich van die zeldzame soort een populatie zou bevinden aldaar werd gauw ijdel toen bleek dat er de volgende jaren geen enkel exemplaar kon gevonden worden. Een nieuwe vondst van een vers dier afgelopen zomer (2009) doet het vermoeden toenemen dat de soort er zich toch in zeer klein aantal voortplant. Ook die soort staat op de rode lijst als “zeldzaam” te boek, en komt buiten een 20-tal plaatsen in de Antwerpse en Limburgse kempen nergens voor in Vlaanderen.

Verder is het nog vermeldenswaard dat in de bossen van het Bulskampveld een Smaragdlibel (*Cordulia aenea*) is gezien in de maand juni van 2009. In 2008 werd deze voormalige rode lijst-soort ook al in het Maldegemveld waargenomen. De indruk bestaat dat de soort zich naar het westen uitbreid, gezien het toenemend aantal waarnemingen in Oost- en West Vlaanderen de laatste jaren. Hopelijk kan ook deze soort zich definitief vestigen in één van genoemde gebiedjes.

Besluit

De ontdekking van een populatie Tangpantserjuffer en andere zeldzame soorten libellen in onze regio wekt misschien meer vragen dan we antwoorden kunnen geven. Hoe kunnen zulke geïsoleerde populaties ontstaan? Waren ze al jaren in kleine relicten verborgen aanwezig? Wat weten we over hun zwerf en kolonisatiegedrag? Het is een feit dat libellen bestuderen boeiend blijft, en dat er nog veel werk aan de winkel is om het gedrag en voorkomen van deze wondermooie insecten in kaart te brengen. Zelfs in onze zogenaamde “libellenarme” hoek van Vlaanderen.

Mijn dank gaat uit naar Henk Wallays, Marnix Van Moerkerke, Ivan Hoste, Kurt De Kesel voor hun waarnemingen en het gebruik van hun informatie. Christine Verschuere en Eckhart Kuijken voor het aanbod om het gebied van de Predikherenbossen te inventariseren. Verdar Marc Taily en de Vlaamse Libellenvereniging en mijn zoon Ferre voor zijn enthousiasme tijdens de excursies.

Referenties

Libellen (odonata) van België, De Knijf e.a. Inbo 2006,

De Nederlandse Libellen (odonata), Nederlandse Fauna deel 4, Dijkstra, Kalkman e.a. KNNV Uitgeverij 2002,

Libellen Van Europa, Klaas-Douwe Dijkstra, Tirion Natuur, De Vlinderstichting 2008

Veldgids Libellen, Bos en Wasscher, KNNV Uitgeverij, 2002

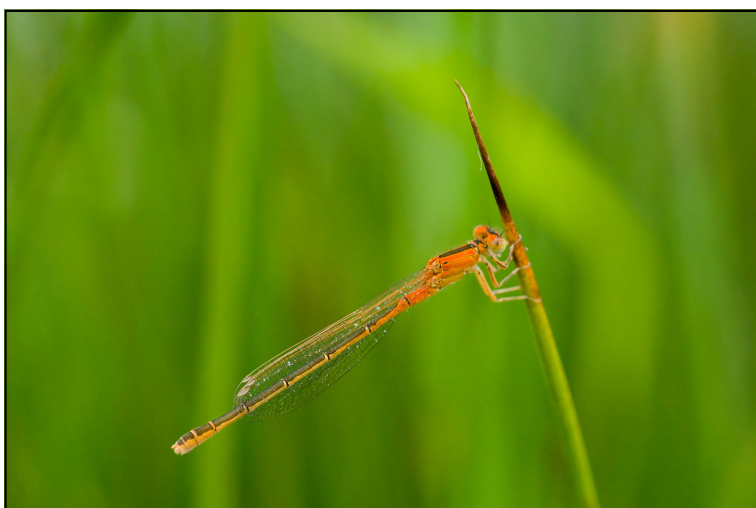
Libellula, Atlas of the Odonata of the Mediterranean and North Africa, Curry, Leipelt e.a., GdO Börsen 2009

Bronnen internet: www.waarnemingen.be , [Libellenvereniging Vlaanderen](http://LibellenverenigingVlaanderen) <www.odonata.be>

PS. de waarneming uit Gent van Tangpantserjuffer is nog te valideren.

Verlag van de excursie van 17 mei 2009 naar het Landschap de Liereman te Oud-Turnhout

Na onze Algemene Vergadering in het bezoekerscentrum van Landschap de Liereman (voor verslag zie elders in deze nieuwsbrief), trokken we 's namiddags het gebied binnen om libellen te zien. Het weer zat allesbehalve mee. Zwaar bewolkt, winderig, weinig tot geen zon en een paar keer een dreigende onweersbui die gelukkig uitbleef. We begonnen aan een open plek in het Bos van Bo dat nabij het bezoekerscentrum ligt. Dit is het terreintje van de Fluxys-gasleiding met wat Struikheide en een bijhorend venntje. Hier vonden we een 5-tal tenerale (= jonge, nog niet volledig uitgekleurde dieren) van de Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*), een mannetje Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*), een wijfje Blauwe breedscheenjuffer (*Platycnemis pennipes*), een mannetje Grote keizerlibel (*Anax imperator*) en nog twee Plasrombouten (*Gomphus pulchellus*).

Tengere grasjuffer, fraai, talrijk en bijzonder goed te bekijken op deze excursie in De Liereman.
Foto Marc Tailly

Door het bos wandelden we even verder naar het Ven Brijs. Deze plas werd vrij recent heringericht met heel ondiepe zones en een natuurlijke oevervegetatie. Tot voor een paar jaar was dit een klassieke privé-vijver met vrij steile wanden, weinig of geen oevervegetatie en vis. Allesbehalve een goed libellenbiotoop. De laatste jaren werd er heel wat werk uitgevoerd en werd het ven heringericht, zodat het zich nog in een vrij jong stadium bevindt, maar het resultaat mag er wezen. De meest algemene soort (>200 ex.) die we hier aantreffen was de Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*), een typische soort voor pioniersplassen. Ook een teneraal wijfje Gewone pantserjuffer (*Lestes sponsa*) was van de partij, samen met enkele Viervlekken (*Libellula quadrimaculata*) waaronder ook een larvenhuidje, een 30-tal Watersnuffels, een 50-tal Azuurwaterjuffers en een 20-tal Lantaarntjes (*Ischnura elegans*). Verder vingen we telkens nog een mannetje Grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*), Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*) en Plasrombout. Ook enkele onvolwassen dieren van de Blauwe breedscheenjuffer werden hier gezien.

Op weg naar de Echelkuil passeerden we een hooiland waar we twee Wespndieven zagen vliegen. Gezien de slechte weersomstandigheden waren de meeste libellen te vinden in warm beschut gelegen plekjes en in de vegetatie. In het weiland gingen we op zoek naar rustende of voedselzoekende libellen. Geholpen door de zon die even kwam opzetten zagen we als snel enkele Bonte dikkopjes rondvliegen, alsook tientallen Grote roodoogjuffers. Ook een mannetje en wijfje van de Vuurjuffer en een wijfje Platuik (*Libellula depressa*) en enkele Viervlekken waren van de partij. De eerste opwinding kwam er bij het zien van een mannetje Smaragdlibel (*Cordulia aenea*) die aan een zonbeschenen bosrand vloog. Ondertussen had Patrick Goossens als enige aan de andere kant van het weiland een Vroege glazenmaker (*Aeshna isoceles*) waargenomen. Met verschillende deelnemers gingen we er naar op zoek, echter zonder resultaat. Net

voordat we doorgingen, werd er plots een mannetje Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*) in het gras waargenomen om luttele seconden later voor onze neus weg te vliegen om hoog boven het bos te verdwijnen. Deze spectaculaire waarneming én nieuwe soort voor het gebied, werd helaas slechts door een paar mensen gezien. Dit bewijst nog maar eens dat deze soort zelfs in goed onderzochte gebieden

Enkele deelnemers aan de AV en de bijhorende excursie in De Liereman.

Foto Marc Tailly

kan opduiken en er misschien een zeer kleine populatie aanwezig is die lange tijd over het hoofd wordt gezien. Iets verder kwamen we aan de grote plas van de Echelkuil. Deze naam verwijst naar het streekdialectwoord "echels" of bloedzuigers. Deze werden hier vroeger gekweekt en werden te koop aangeboden bij de apothekers voor bloedaflating. Behalve een mannetje Grote roodoogjuffer, een teneraal exemplaar van Watersnuffel en een paar Lantaarntjes waren hier geen andere juffertjes aanwezig. Van de Viervlek zagen we een 10-tal dieren, waaronder verschillende pas uitgeslopen exemplaren en een larvenhuidje. Ook van de Smaragdlibel werden tenerale dieren en 2 larvenhuidjes gevonden, net als 2 patrouilleerde mannetjes. De meest bijzondere waarneming was die van twee mannetjes Glassnijder (*Brachytron pratense*) waarvan één exemplaar werd gevangen en aan de aanwezigen werd getoond. Ook de aanpalende eigenaars waren komen kijken en waren helemaal enthousiast om zo eens een grote libel te kunnen vasthouden. Aan de rand van de vijver vonden we verder nog een nestboom van de Zwarte specht.

Door een stukje bos bereikten we al snel een uitgeroemd ven met ondermeer Kleine zonnedauw, Blauwe zegge, Gagel en wat veenmossen (*Sphagnum*). Het ondertussen dreigende onweer zorgde ervoor dat we daar niets meer zagen dan een wijfje Lantaarntje, een mannetje Watersnuffel, een Viervlek en boven het gagelstruweel nog een wijfje Glassnijder. Via een heideveldje en stukje natte heide bij de aardgasleiding gingen we terug naar het bezoekerscentrum; Op dit stukje heide zagen we nog een 20-tal Azuurwaterjuffers, enkele Watersnuffels, een wijfje Platbuik en een 15-tal Viervlekken.

Alles bij elkaar een mooie soortenlijst voor deze koude en sombere dag in mei. De aantallen van de meeste soorten waren bijzonder laag maar dat werd ruim gecompenseerd door de vondst van enkele zeldzaamheden als Glassnijder, Vroege glazenmaker en natuurlijk door de Gevlekte witsnuitlibel. Het bezoekerscentrum was bij onze terugkomst helaas al gesloten waardoor we maar zonder Gageleer huiswaarts moesten.

Geert De Knijf

Verslag van de excursie van zondag 14 juni 2009 naar De Kraenepoel te Aalter en omgeving

Op 14 juni waren we dan toch maar naar Aalter vertrokken - en niet halverwege teruggekeerd, alhoewel je het zij die dat wel deden niet kunt kwalijk nemen - in de gutsende regen namelijk. Uiteindelijk stonden we met zijn vijven te dralen aan het station van Bellem. Maar dankzij het opmerkelijke optimisme van Jan Versigghel en vooral onder zijn leiding trokken we maar naar de Predikheren (in de buurt van de Gulke Putten) waar recent een tweetal mooie vennen aangelegd zijn in opengekapt bos (zie ook elders in dit nummer). Het was toen nog niet gestopt met druppelen en we zouden trouwens nog wel meer hemelwater krijgen, maar onmiddellijk hadden we een tenerale Bruinrode heidelibel (*Sympetrum striollatum*) en als boeiendste soort tussen de talrijke en vrij actieve Lantaarntjes (*Ischnura elegans*) o.a. enkele Tengere grasjuffers (*Ischnura pumilio*).

Na een erg gastvrije middagpauze bij Jan thuis ging het naar de Kraenepoel. Die stelde wel teleur: naast de vele Lantaarntjes slechts enkele Watersnuffels (*Enallagma cyathigerum*), twee tenerale Bruinrode heidelibellen en een exuvie van allicht een Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*). De herstelwerken van de vijver mogen dan wel veelbelovend zijn, er zal allicht nog wat tijd nodig zijn voor een mooie libellenpopulatie. Als afsluiter bezochten we nog de Durmplassen van Merendree. Toen kwam de zon er door en meteen verschenen Vuurlibellen (*Crocothemis erythraea*) en zowel Grote als Kleine roodoogjuffer

(*Erythromma najas* & *E. viridulum*) naast de gewonere soorten. De liefhebbers van bijen en aanverwante kwamen hier ook goed aan hun trekken. We sloten de dag af op 13 libellensoorten, niet onaardig gezien de toch wel penibele weersomstandigheden.

Marc Tailly

Verlag van de excursie van 10 mei 2009 naar Noord-Frankrijk (Trélon) - op zoek naar de Tweevlek

2 Nederlanders, 2 Walen, 4 Vlamingen en nog een dozijn "Chtis" (= Noord-Fransen) op deze "sympa-excursie". Erg mooi weer, én de doelsoort Tweevlek (*Epitheca bimaculata*) en masse, dat is in een notendop het verslag van deze dag.

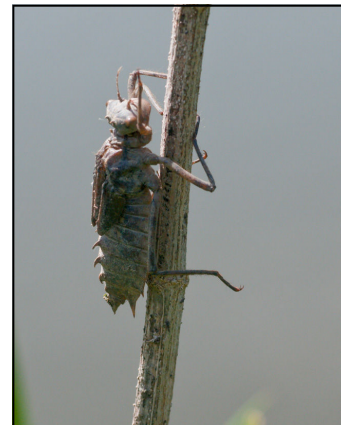
In de Avesnois streek (ten zuiden van Maubeuge in Noord-Frankrijk) komt de Tweevlek (*Epitheca bimaculata*) in erg grote aantallen voor. Niettemin doet deze soort het daar niet overal even goed, en is een aangepast beheer van de vijvers van groot belang.

Nauwelijks aangekomen op de parking van het eerste (en overigens enige) étang van de dag was er al meteen foto-alarm: een mannetje Tweevlek pas uitgeslopen; opstijvend en opwarmend voor zijn maidenflight. Maar dra werd duidelijk dat dit scenario nog tientallen malen herhaald zou worden: exuviën alom, vers uitgeslopen exemplaren, pas uit het water gekropen larven die niet onmiddellijk hun beslissing leken te nemen omtrent dé plaats om hun uitsluipen af te ronden, uitsluitende beesten ... Alle gelegenheid om deze bijzondere soort grondig te bekijken en te fotograferen. We zouden bijna vergeten dat er ook nog andere libellen aanwezig waren: vooral Smaragdlibel (*Cordulia aenea*) en Grote rooogjuffer (*Erythromma najas*), deze beide ook dapper uitsluitend en in mindere aantallen Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*) en Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*); en een enkele eerste Blauwe breedscheenjuffer (*Plactycnemis pennipes*).

Eens de geesten hier verzadigd en de magen gevuld trokken we naar een plaats op de L'Helpe waar Beekrombout (*Gomphus vulgatissimus*) als dessert voorgeschoteld werd. Allez, de lege larvehuidjes dan, want de volwassen libellen leiden en eerder verborgen leven. Exuviën in aantal (minstens 35) maar slechts één mannetje op kleur dat door zijn misvormde vleugels niet de kans had gezien om weg te vliegen. Een beetje zielig, dat wel.

Een vrouwtje Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*) rondde de dag af samen met voor een deel van de groep het Belgische "pression" bier (een "Maredsous blonde" voor de meesten) net op Belgisch grondgebied - goedkoper dan in Frankrijk en daarom extra geapprecieerd door onze zuiderse collega's. Een erg geslaagde, zonovergoten en goed georganiseerde dag - dank aan Cédric Vanappelghem !

Marc Tailly

De erg karakteristieke larve van de Tweevlek: grote rugdoorns en lange poten. Foto Marc Tailly

Op speurtocht naar Beekrombout - of vooral de exuviën - aan de oevers van de Helpe. Foto Marc Tailly

Een larve van de Tweevlek kruipt aan land. Foto Marc Tailly

Uitsluitende Tweevlek. Foto Marc Tailly

Zondag 12 juli 2009 in Mol (Buitengoor en de Maat)

Twaalf enthousiastelingen gingen in op de uitnodiging van Libellenvereniging Vlaanderen. Onder leiding van Peter Van der Schoot en met assistentie van Jo Bogaert (specialist lieveheersbeestjes) werd in de voormiddag (tot 14u!) het Buitengoor bezocht, 's namiddags (vanaf 15u) kwam dan De Maat aan de beurt.

Ondanks enkele buien viel het weer best mee en stopte de teller op 30 soorten libellen en 14 soorten lieveheersbeestjes (zie waarnemingen.be door Jo Bogaert)

Het Buitengoor leverde 23 soorten libellen op met als uitschieter een patrouillerende Hoogveenglanslibel (*Somatochlora arctica*). Daarnaast waren er mooie waarnemingen van een Boskogelspinnetje met eicocons (met dank aan Marianne), Waterleliemotjes, Moerassprinkhanen en een niet meteen duidelijke Struiksprinkhaan, evenals van het Gewoon en het Zuidelijk spitskopje (= met een rechte legboor). Als bijzondere lieveheersbeestjes zagen we het 18-stippelig en het Gestreept. Ook heel wat dag- en nachtvlinders lieten zich opmerken.

De Maat leverde voor een beperkt gebied ook 23 soorten libellen waaronder nog 7 nieuwe soorten met in het oogspringende Vuurlibellen (MM en WW), een Geelvlakheidlibel (*Sympetrum flaveolum*) en ook al enkele Kempense Heidelberglibellen (*Sympetrum depressiusculum*). Jo schudde hier ook een Bloedrood dwergkapoentje (=minuscuul van grootte!) uit de bomen en ook enkele Rugstreeppadjes lieten zich zien. Uit het net kwam ook een Mierspringspin te voorschijn, maar de klap op de vuurpijl was toch een forse Muskusboktor (zie foto's op waarnemingen.be)

De soortenlijst libellen en juffers in volgorde van determinatie die dag :

Buitengoor : Lantaarntje, Koraaljuffer, Houtpantserjuffer, Bloedrode Heidelberglibel, Steenrode Heidelberglibel, Watersnuffel, (Blauwe) Breedscheenjuffer, Tengere Grasjuffer, Gewone Pantserjuffer, Beekoeverlibel, Plasrombout, Grote keizerlibel, Variabele Waterjuffer, Venwitsnuit, Grote Roodoogjuffer, Weidebeekjuffer; Blauwe Glazenmaker, Viervlek, Bruine glazenmaker, Hoogveenglanslibel, Gewone Oeverlibel, Bandheidlibel en Azuurwaterjuffer

De Maat : Grote Roodoogjuffer, Variabele waterjuffer, **Kanaaljuffer** (nieuw voor het gebied); Blauwe Glazenmaker, Azuurwaterjuffer, Lantaarntje, Bandheidlibel, Vuurlibel, Gewone pantserjuffer, Platbuik, Kempense heidelibel, Breedscheenjuffer, Bruinrode heidelibel, Geelvlakheidlibel, Grote keizerlibel, Bloedrode heidelibel, Watersnuffel, Bruine glazenmaker, Beekoeverlibel, Zwarte heidelibel, Vuurjuffer, Gewone oeverlibel en Plasrombout.

Excursie Hageven
23/08/2009.

Fotos Geert De Knijf

Jef Sas

Verslag van de combi-excursie NVL – LVV naar het grensoverschrijdend natuurgebied Hageven/De Plateaux te Neerpelt van zondag 23 augustus 2009

Voor deze eerste gemeenschappelijk excursie van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (NVL) en de Libellenvereniging Vlaanderen (LVV) waren bijna 35 libellenliefhebbers uit beide landen plus Frankrijk afgezakt naar de Wulp te Neerpelt. Het voornaamste doel van deze excursie was om een beeld te krijgen van de aantallen van de Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*) in dit grensoverschrijdend reservaat. Daar de groep te groot was om allemaal samen door het gebied te gaan, splitsen we ons op in drie groepen waardoor we meer van het gebied konden inspecteren. Eén groep ging richting het ven Hageven, een tweede groep richting Lommels Goor en aanpalende natte heide en de laatste groep stapte door naar de natte heide op de Plateaux.

Alles samen werden door de drie groepen een 50-tal exemplaren, waaronder verschillende relatief vers uitgeslopen van de Kempense heidelibel waargenomen. Ook de

Hét echte Hageven, het ven dat zijn naam gaf aan het natuurreservaat.

Foto Marc Tailly

Bandheidlibel (*Sympetrum pedemontanum*) was op de meeste locaties in vrij klein aantal aanwezig. Bij de vennetjes werd ook de Venglazenmaker (*Aeshna juncea*) een paar keer opgemerkt. De Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*) werd op verschillende locaties gezien, plaatselijk zelfs enkele tientallen. Andere pantserjuffers en heidelibellen waren de Gewone pantser, de Houtpantser, de Bruinrode heidelibel, de Steenrode-, de Bloedrode- en de Zwarte heidelibel. Verder ook nog wat Koraaljuffers, een late Blauwe breedscheenjuffer en een Viervlek. We eindigden uit gewoonte op het terras van de Wulp met een Gageleer en nootjes, en blikten tevreden terug op deze eerste gemeenschappelijke excursie.

Met dank aan de terreinbeherende verenigingen Natuurmonumenten en Natuurpunt voor de vergunning om in het gebied gericht veldwerk te kunnen doen.

Geert De Knijf

Bandheidlibel, een van onze fraaiste soorten leeft ook in het Hageven.

Foto Geert De Knijf

Vrouwetje Kempense heidelibel in het Hageven, de doelsoort van deze excursie.

Foto Marc Tailly

De website van de Libellenvereniging Vlaanderen vzw is

www.odonata.be

zie ons **forum** voor hot news en afspraken

www.odonata.be/divan

Verslag Algemene Vergadering van de Libellenvereniging Vlaanderen vzw gehouden op 17 mei 2009 te Oud-Turnhout.

Aanwezigen: Peter Van der Schoot, Hugo Pluymers, Henk Wallays, Anny Anselin, Hans Van Gossum, Marc Taily, Ronny Jansen, Patrick Goossens, Gilbert Loos, Marc Becuwe, Wout Opdekamp, Leen Demarez, Geert De Knijf.
Verontschuldigd: Tim Adriaens, Robby Stocks, Marjan De Block

De volgende agendapunten werden besproken:

1. Goedkeuring van het verslag van de vorige Algemene Vergadering
2. Goedkeuring van de jaarrekening 2008
3. Ontlasting en kwijting van de bestuurders
4. Begroting 2010
5. Bespreking Huishoudelijk Reglement
6. Varia- rondvraag

De voorzitter heette iedereen hartelijk welkom en ging dan over tot de orde van de dag

1. Goedkeuring verslag vorige Algemene Vergadering (zie bijlage): Het verslag werd goedgekeurd.

Daarna wordt het Activiteitenverslag 2008 (zie bijlage) voorgelezen en toegelicht door de voorzitter Geert De Knijf. Er waren enkele vragen in verband met de relatie tussen de libellendatabank van de LVV vzw en waarnemingen.be, de invoermodule van Natuurpunt vzw. Het is belangrijk om naar de toekomst toe dit duidelijker te maken aan de leden. Ook in verband met de openbaarheid van een aantal gegevens op waarnemingen.be werd aangedrongen dat de Raad van Bestuur hierover overleg organiseert met de verantwoordelijken van waarnemingen.be. Het verslag werd goedgekeurd.

2. Goedkeuring van de jaarrekening 2008 (zie bijlage)

De penningmeester Hans Van Gossum licht dit toe. Er zijn geen opmerkingen. De algemene vergadering keurt de resultaatrekening van 2008 goed met algemeenheid van stemmen. Er zijn twee personen nodig die alle papieren documenten in verband met financiële verrichtingen zullen nakijken. Wouter Opdekamp en Hugo Pluymers worden met goedkeuring van de vergadering hiervoor aangeduid.

3. Ontlasting en kwijting van de bestuurders:
De Algemene vergadering verleent met algemeenheid van stemmen kwijting aan de bestuurders voor hun aansprakelijkheid. Daarna herbevestigt de Algemene vergadering de samenstelling en de functies van de leden van de Raad van Bestuur.

4. Begroting 2010

De begroting wordt belicht door penningmeester Hans Van Gossum. Het voorstel wordt door de vergadering goedgekeurd.

5. Bespreking van het Huishoudelijk Reglement

Het voorlopig voorstel van Huishoudelijk Reglement wordt aan de vergadering voorgelegd en met goedkeuring onthaald. De Raad van Bestuur werkt het voorstel nog verder uit.

6. Varia-rondvraag

- Voorstel om het libellenforum ook meer te gebruiken voor het organiseren van vervoer naar excursie zoals bvb afspraken voor carpooling

- Voorstel om het libellenforum uit te bouwen met foto's, links naar verspreidingskaartjes etc.. Er is zeker een vraag naar foto's waarin goede determinatiekenmerken te zien zijn. Verschillende medewerkers kunnen dit leveren. Dit voorstel wordt verder uitgewerkt in combinatie met de mogelijkheden tot het gebruik (overname) en aanpassing van de website van Bart Heirweg waarin al een determinatiesleutel en foto's aanwezig zijn.

De voorzitter sloot de vergadering en nodigde alle aanwezigen uit om deel te nemen aan de excursie in de Lie-reman in de namiddag.

Jaarverslag 2008

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

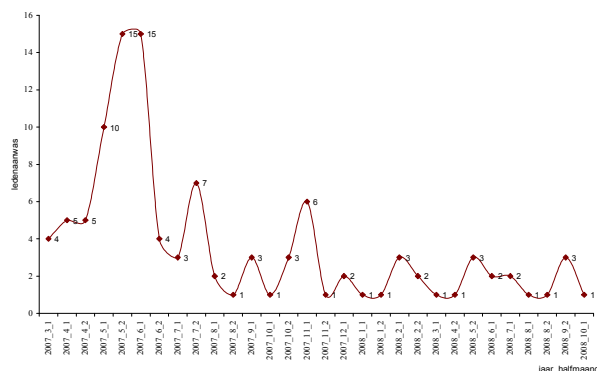
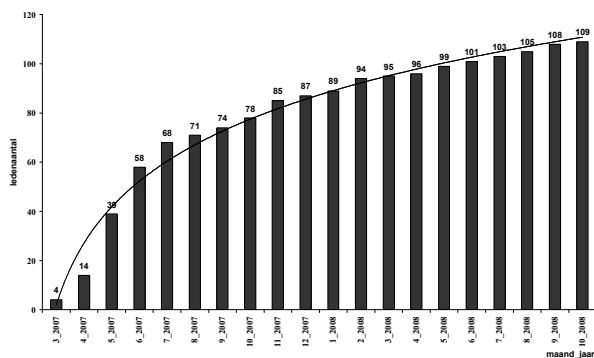
Vereniging algemeen

De statuten werden op 10 juli 2008 binnengebracht bij de Griffie van de Kamer van Koophandel te Gent.

Er waren in 2008 twee vergaderingen van de Raad van Bestuur, op 3 maart in Brussel (5 aanwezigen) en op 9 oktober te Leuven (9 aanwezigen). De verslagen zijn ter inzage bij de secretaris. Er werd een basistekst opgesteld voor een Huishoudelijk Reglement. Hans Van Gossum ontwierp het logo van de vereniging.

Promotie

Er werd een LVV promotieposter gemaakt die werd opgehangen tijdens de Brakona en Ankona dagen in januari en februari 2008. Een Engelstalige versie was aanwezig tijdens het Symposium 'Monitoring Dragonflies in Europe' in Wageningen in juni 2008 en op de Entomologische studiedag in het KBIN, Brussel in december 2008. De excursies werden aangekondigd via verschillende kanalen (Focus@ongewervelden, Antenna, Nieuwsbrief Likona, Brakona) en in een aantal lokale en regionale tijdschriften. Ook werd het programma gemaïld naar een 300 adressen. Een promotiefolder was aanwezig op de Brakonadag, de Ankonadag en de Westvlaamse natuurstudiedag. De activiteiten werden als voordracht voorge-

Figuur. Evolutie ledenaantal in 2008, gecumuleerd (links) en per periode (rechts)

steld tijdens de Ankona dag in februari 2008 en op de regionale Invertebratenwerkgroep Lampyris (Vlaamse Ardenen plus) in maart 2008.

Ledenadministratie

Eind december 2008 waren er **109** betaalde leden. Limburg en West-Vlaanderen zijn het minst vertegenwoordigd op de ledenlijst. Nieuwe leden kregen een welkomstpakket gestuurd met welkomstbrief, een zoekkaart libellen, wat promotiemateriaal LVV en een nieuwsbrief. Ook het speciale atlas-nummer van *Brachytron* (zie verder onder Tijdschrift) werd nagestuurd naar nieuwe leden sinds september 2008. Adressenlijsten werd bezorgd voor de verzending van de Nieuwsbrief. Er werd een algemeen e-mail adres aangemaakt voor alle correspondentie inzake ledenadministratie ledenadmin@odonata.be.

De evolutie van het ledenaantal werd nauwkeurig bijgehouden. Hieruit bleek dat pieken in ledenaanwas samen vallen met extra promotie-activiteiten (vb contactdag ANKONA) en oproepen in de nieuwsbrief.

Financiën

Het financieel verslag kom ingezien worden op het secretariaat van de vereniging: E. Poetoustraat 13, 9030 Mariakerke Gent.

Nieuwsbrief

In 2008 verschenen 2 nieuwsbrieven. De nummers hadden 28 en 24 pagina's en verschenen half maart 2008 en eind december (definitief afgewerkt half januari 2009). De "grotere" bijdrages/artikels betroffen: Ecoduct Kikbeek - 5 pag., Hannecartbos - 7 pag., Het libellenjaar 2006- 5 pag., het Interview met Henri Dumont 11 pag. en de Nederlandse naamlijst van de Europese soorten 4 pag.. Er waren verslagen van de excursies naar de Liereman en Tweevlek-excursie in de Thierache (Noord-Frankrijk). Een verslag van de excursie naar de Westkust zal verschijnen in de eerste nieuwsbrief van 2009. De rest bleef achterwege. Onder het thema "verenigingsnieuws" was er een uitgebreid verslag van de vzw-startvergadering te Leuven en divers nieuws en aankondigingen / excursiekalender. Boekbesprekingen verschenen van de Europese veldgids van Dijkstra, en van de nieuwe KNNV Veldgids libellen (5e druk) van Bos, Wasscher & Reinboud. Daarnaast waren er bijdragen over Philip Corbet - in memoriam en uit de literatuur: per radar gevolgd. Als curiosum was er een stukje over de reuzenlibel in Kortrijk. Alle nummers werden ook afgeleverd als pdf, waar de foto's en illustraties in kleur zijn. Deze pdf's zijn downloadbaar van onze website.

Tijdschrift *Brachytron*

In 2008 werden de contacten geïntensiveerd met de redactie van het tijdschrift *Brachytron* (uitgegeven door de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie) om samen te komen tot één gemeenschappelijk Nederlandstalig libellentijdschrift, dat door beide verenigingen zou worden uitgegeven. Dit "extra" zou ook naar alle leden van de LVV gestuurd worden. Ondertussen werden de afspraken voor samenwerking geconcretiseerd en werd de bestaande redactieraad aangevuld met twee vertegenwoordigers van de Libellenvereniging Vlaanderen.

Er wordt voorzien in de publicatie van 2 nummers per jaar, met als eventuele extra een themanummer rond een bepaald onderwerp. Er zal extra aandacht besteed worden om ook bijdragen vanuit Vlaanderen te publiceren. Dit kunnen zowel artikels over Vlaanderen of artikels over Nederland en Vlaanderen (België) samen zijn. In de nazomer werd ter kennismaking en op kosten van de LVV, naar alle LVV-leden, nummer 2 van jaargang 11 rondgestuurd. Dit betrof een themanummer over de actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen.

Leden zullen vanaf 2009 twee keer per jaar de *Brachytron* ontvangen. Bijdragen vanuit Vlaanderen zullen ondermeer gaan over de Vuurlibellen in de Maten (Frank Van de Meutter) en over de Zuidelijke heidelibel in België en Nederland (Geert De Knijf & Tim Ternaat).

Excursies

Er werden 7 excursies gepland. Het aantal deelnemers schommelde tussen de 3 en de 25, met hoge opkomst op excursies die ook in een lokaal tijdschrift werden aangekondigd, zoals die naar de Liereman en het Scheps en de Most.

Zondag 4 mei: Tweevlek-excursie (N-Frankrijk) ism Noordfranse Libellengroep : 18 personen waaronder 4 Vlamingen, verslag in nieuwsbrief

Zaterdag 24 mei - Liereman (Antwerpse Kempen) : 25 deelnemers, lokale aankondiging in tijdschrift, verslag in nieuwsbrief

Zondag 1 juni - het Vinne te Vlaams- Brabant, : 7 deelnemers,

Zaterdag 21 juni - Dijlevallei bij Leuven : 12 deelnemers, lokale aankondiging in tijdschrift,

Zondag 13 juli - Laambroeken te Heusden- Zolder, : 3 deelnemers,

Zondag 3 augustus – Westhoek in De Panne : 7 deelnemers, verslag in nieuwsbrief

Zondag 24 augustus - Scheps en de Most te Balen : 21 deelnemers, lokale aankondiging in tijdschrift

Website

De website werd regelmatig geactualiseerd en aangevuld. Het forum werkte zeer goed in het voorjaar maar verwaterde erna, allicht gedeeltelijk door het opstarten van de online website van Natuurpunt.vzw, nl. waarnemingen.be, en gedeeltelijk doordat dit forum onvoldoende blijvend gepromoot werd. Dit zou meer kunnen gepromoot worden door hierop speciaal de aandacht te vestigen, ondermeer in het voorjaar via de Nieuwsbrief. De Raad van Bestuur wenst hierbij webmaster Luc Vanhercke te danken voor zijn blijvende inzet.

Beheer patrimonium

Boeken

De verkoop, facturering en opvolging van de stock van de libellenatlas werd opgevolgd. Er was een speciale mailing ter promotie van de libellenatlas naar bibliotheken. Dit leverde weinig resultaat op gezien het overaanbod van dergelijke aanvragen aan bibliotheken en hun beperkte financiële mogelijkheden. De Atlas van de libellen van het Middellandse Zeegebied, een extra nummer van het tijdschrift Libellula van de GdO (Gesellschaft deutschsprachiger Odonatologen) werd te koop aangeboden aan geïnteresseerden.

Databank

De meest recente ontvangen gegevens werden toegevoegd aan de libellendatabank (momenteel meer dan 70.000 waarnemingen uit Vlaanderen). Een verslag van de waarnemingen van 2006 verscheen in de Nieuwsbrief. De bevraging van de databank voor het bekomen van gegevens is nog steeds vrij hoog.

Recent werden gesprekken gestart met Natuurpunt Studie in verband met een regeling in verband met de libellengegevens aanwezig in hun online databank waarnemingen.be en op welke manier en op welke punten er met hen kan samengewerkt worden.

Schenking verzameling Jos Moens

Jos Moens schenkt zijn verzameling libellenboeken aan de LVV (zie bijlage 12), op voorwaarde dat deze schenking in zijn geheel bij elkaar blijft. De Raad van Bestuur van LVV wenst Jos hartelijk te bedanken voor zijn milde schenking. Deze boeken worden voorlopig ondergebracht op het INBO en zijn raadpleegbaar voor de leden.

waarnemingen doorsturen !

Het blijft uiteraard noodzakelijk je **waarnemingen** door te sturen.

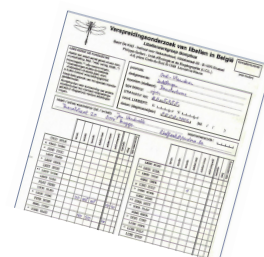
Voor het doorgeven van waarnemingen maak je bij voorkeur gebruik van het Excel-formulier dat je op onze website www.odonata.be kan downloaden. Geert kan je ook een gestandaardiseerd excel-blad toesturen wat het ingeven en vooral verwerken van de gegevens veel efficiënter maakt. We willen er ook nog op wijzen dat het belangrijk is duidelijke plaatsaanduidingen en toponiemen te gebruiken en zo mogelijk ook de UTM-coördinaten. Dat bespaart een hoop werk nadien.

Voor diegenen die niet zo vertrouwd zijn met Excell of die slechts een paar waarnemingen te melden hebben, bestaat er ook een waarnemingsformulier in Word. Formulieren, zowel om af te drukken als dadelijk in het Word document in te vullen vind je op onze website www.odonata.be. Wil je **gedrukte formulieren**, stuur dan een berichtje naar onderstaand adres.

Ook zouden we willen vragen aan allen die al hun waarnemingen gepost hebben op waarnemingen.be om die ook nog eens aan de Libellenvereniging Vlaanderen door te geven. Dit is op dit moment de enige garantie dat jouw gegevens niet verloren gaan en ook effectief worden opgenomen in de enige libellendatabank van Vlaanderen.

Verantwoordelijke data-inzameling: Geert De Knijf, p/a INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel of naar geert.deknijf@inbo.be

**waarnemingen
blijven
insturen naar
onze Libellen-
vereniging
Vlaanderen vzw**

Groot nieuws uit Frankrijk – Dwergjuffer herontdekt !

Na 133 jaar afwezigheid werd in een veengebied van de Jura in juli 2009 een wel erg zeldzame soort waterjuffer herontdekt. De laatste waarneming van de dwergjuffer *Nehalennia speciosa* in Frankrijk dateerde uit 1876 waar ze toen gevonden werd in de Savoie.

Twee jaar geleden werd ze ook reeds herontdekt in Zwitserland. In een ver verleden leefde ze ook in ons land, maar momenteel moet je ze vooral zoeken in Noordoost-Europa en Siberië. In Europa deed ze het de laatste decennia niet goed en ze prijkt dan ook op de IUCN rode lijst. Het beestje heeft erg strikte habitatvoorwaarden.

Men hoopt met verder onderzoek te kunnen uitmaken of het om een relictpopulatie gaat of om een kolonisatie van een veengebied dat recent gerestaureerd werd.

bron : Office pour les insectes et leur environnement (OPIE) en SFO, voor meer info zie op <http://www.libellules.org/insectes/libellules-agrions-demoiselles-2.html>

Vaandeldrager als nieuwe soort voor Frankrijk (Corsica)

Tijdens een inventarisatiereis in juni 2009 naar het Île de Beauté slaagde een van de ploegen er in om deze soort als nieuw voor Frankrijk te vinden. In een kustmoeras nabij de zuidpunt van het eiland fotografeerde een medewerker een grote en erg actieve Gomphide die erg lastig te benaderen bleek. Onderzoek van de overigens erg slechte foto's leidden zonder enige aarzeling tot de determinatie van de Vaandeldrager *Lindenia tetraphylla* (Vander Linden, 1825), een schitterende soort.

Deze libel leeft van Centraal Azië tot het centrale deel van het Middellandse Zeegebied. Maar ook hier komt ze slechts erg verspreid voor. Ze slaagt er blijkbaar wel in zich over grote afstanden te verplaatsen. Er zijn in Italië populaties en ook in het noorden van Sardinië kent ze één zonet meerdere stabiele populaties. De vondst op Corsica was dan ook niet helemaal een verrassing.

Zie ook de weblink bij vorige soort.

Witpuntoeverlibel weer een beetje dichterbij.

Deze verwant van onze Gewone oeverlibel schuift in Frankrijk stilaan op naar het noorden en kent o.a. ook stabiele populaties in de Elzas-Vogezes tot de hoogte van Strasbourg (bron website SFO www.libellules.org). Er is één vondst uit Picardië maar daar zou enige twijfel rond bestaan.

Afgelopen zomer werd in het departement Meuse (Fr.) een niet onaardige populatie gevonden van Witpuntoeverlibel (*Orthetrum albistylum*), enkele tientallen adulte en jonge dieren aan een vijver in Heudicourt-sous-les-Côtes. Daarmee wordt dit de meest noordelijke populatie bij onze zuiderburen. In vogelvlucht is dit géén 70 km meer van de Belgische grens...

<http://www.biotope.fr/news/news.php>

Foto. Oud vrouwtje Witpuntoeverlibel. La Brenne. foto Marc Taily

lidgeld 2010

Vorige zomer kon je al even proeven van het Nederlandse tijdschrift *Brachytron*. Elk lid kreeg dan namelijk bij wijze van voorstelling een nummer toegestuurd dat meteen een soort update was van de Nederlandse atlas. Door een samenwerking tussen de NVL en onze LVV zal dit nederlandsstalige tijdschrift niet alleen meer Nederland beslaan maar ook Vlaanderen en zullen er dus ook bijdragen in verschijnen over Vlaanderen. Zo krijg je ook als Vlaming in eigen taal een pak interessant en relevant leesvoer voorgeschoteld.

Gevolg is wel dat we verplicht zijn het lidgeld wat op te trekken, naar **20 euro** per jaar (jeugd 13 euro). Daarvoor krijg je dus onze eigen nieuwsbrief en 2 nummers per jaar *Brachytron*. In een van de eerstvolgende nummer verschijnt alvast een artikel over de vuurlibel in De Maten van Frank Van de Meutter.

Nieuwe leden ontvangen een welkomstpakket (o.a. zoekkaart libellen).

Lidgeld regelen kan op rekening **523-0802436-30** van

Libellenvereniging Vlaanderen vzw.

IBAN BE15 5230 8024 3630

VOORDEEL

Wie nu lid wordt van onze Libellenvereniging Vlaanderen kan terzelfdertijd voor een voordeelprijs* (10 euro) een exemplaar van De Libellenatlas aanschaffen. Vermeld dan bij je overschrijving "promo + atlas". In dit geval dus ofwel 30 euro ofwel 23 euro (jeugd). Dit aanbod is enkel geldig in België. Als extra krijgen de leden ook nog het laatste nummer van de jaargang 2008 van *Brachytron*.

Ledenadministratie - verzending nieuwsbrief

De kosten voor het versturen per **post** van zaken als onze nieuwsbrief zijn telkens een flinke hap in het budget van een vereniging. Dat is bij ons niet anders. Anderzijds heeft een elektronische **PDF-versie** het voordeel dat kleurenfoto's kunnen gebruikt worden. En sommigen onder jullie verkiezen dat zelfs en drukken hem desgewenst zelf af. De gedrukte versie kan – omwille van de kosten – alleen in zwart-wit.

Het is zeker niet de bedoeling de gedrukte versie af te schaffen, maar we willen graag even peilen naar de wensen van onze leden.

We willen daarom **iedereen** verzoeken een mailtje te sturen naar Tim Adriaens, verantwoordelijke voor onze ledenadministratie en hem

1. je mailadres door te geven (die kan voor diverse zaken van pas komen)
2. aan te geven of je de nieuwsbrief zeker ook per post wenst te ontvangen, of als je verkiest hem slechts elektronisch te krijgen.

Zaken ivm met adreswijziging geef je ook best meteen aan Tim door. Je bereikt hem op ledenadmin@odonata.be of op het postadres Tim Adriaens, INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel.